

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีจำนวนประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นทุกปี จากการจัดทำสำมะโนประชากรและเคหะ และคาดการณ์ประมาณจำนวนผู้สูงอายุในอนาคตของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า โครงสร้างประชากรของประเทศไทยในปัจจุบันกำลังเข้าสู่โครงสร้างแบบประชากรสูงวัย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2545, หน้า 1) ขณะที่สัดส่วนจำนวนประชากรในวัยทำงานและวัยเด็กลดลง เนื่องจากอัตราเกิดและอัตราตายลดลงอย่างต่อเนื่อง ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา ประกอบกับประชากรไทยโดยเฉลี่ยมีอายุยืนยาวขึ้น ซึ่งมีสาเหตุมาจากความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์ และเทคโนโลยี หากใช้เกณฑ์การวัดที่เป็นสากลว่า สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) คือ การมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ก็กล่าวได้ว่า ปัจจุบันสังคมไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุ เพราะใน พ.ศ. 2553 ประเทศไทยมีสัดส่วนผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 11 และจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20 ในอีกอนาคต (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2553, หน้า 1)

จากแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุทำให้รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องศึกษาและวางแผนการให้ความช่วยเหลือประชากรสูงอายุ เพื่อเป็นการตอบแทนผู้สูงอายุที่ได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมและประเทศชาติตลอดช่วงชีวิตที่ผ่านมา แต่สิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญยิ่งคือ จำนวนประชากรสูงอายุที่มีมากขึ้น จึงต้องเล็งงบประมาณสำหรับการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุให้เพียงพออย่างทั่วถึง ทำให้ผู้สูงอายุแต่ละรายอาจได้รับการช่วยเหลือน้อยลง และอาจไม่เพียงพอต่อความจำเป็นที่แท้จริงในการดำรงชีวิต จนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตโดยรวมของคนสังคม การเพิ่มขึ้นของประชากรสูงอายุ ยังมีผลกระทบต่อภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และการบริหารประเทศ กล่าวคือ นอกจากจำนวนประชากรในวัยแรงงานลดลงแล้ว ทำให้การลงทุนลดลงด้วย ตลอดจนภาครัฐต้องนำเงินงบประมาณการพัฒนาประเทศส่วนหนึ่งมาดูแลผู้สูงอายุ อีกทั้งเมื่อโครงสร้างประชากร เริ่มขยับไปสู่การมีประชากรสูงอายุมากขึ้นเรื่อย ๆ สัดส่วนของประชากรวัยทำงาน ที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ ก็จะลดน้อยลง การศึกษาอัตราการเป็นภาระวัยสูงอายุ (Aging Dependency Ratio) (ตารางที่ 1) ซึ่งคำนวณโดยการหารจำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปี และมากกว่า ด้วยจำนวนประชากรในวัย

แรงงาน (อายุ 15 – 59 ปี) แสดงว่า ในปี พ.ศ. 2533 มีประชากรวัยแรงงาน 10 คน ทำหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุ 1 คน (อัตราการเป็นภาระวัยสูงอายุเท่ากับ 0.1161) และยังมีการประมาณการว่า ในปี พ.ศ. 2563 ภาระของประชากรวัยแรงงาน ในการดูแลผู้สูงอายุจะเพิ่มสูงขึ้น เพราะประชากรวัยแรงงาน ประมาณ 4 คน จะต้องรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุอย่างน้อย 1 คน (อัตราการเป็นภาระวัยสูงอายุเท่ากับ 0.2350) (ศิริวรรณ ศิริบุญ และ ชเนตตี มิลินทางกูร, 2551, หน้า 1)

ตารางที่ 1-1 ร้อยละของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป และอัตราการเป็นภาระ

	พ.ศ. 2533	พ.ศ. 2543	พ.ศ. 2553	พ.ศ. 2563
ร้อยละของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป	7.22	9.19	11.36	15.28
อัตราการเป็นภาระวัยสูงอายุ	0.1161	0.1408	0.1710	0.2350

ที่มา: 1) สำนักทะเบียนประชากร 2553 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

2) การคาดประมาณประชากรในประเทศไทย 2543 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา

เศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (ศิริวรรณ ศิริบุญและ ชเนตตี มิลินทางกูร, 2551, หน้า 1)

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า แนวทางหนึ่งที่จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ในวัยหลังเกษียณมีความสุขดังที่ทุกคนคาดหวังไว้ นั้น จำเป็นที่ทุกคนต้องวางแผนชีวิตแต่เนิ่น ๆ เพื่อเตรียมรองรับการใช้ชีวิตหลังวัยเกษียณของตนเอง โดยเฉพาะเรื่องการวางแผนการออมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้มีเงินเพียงพอแก่ความต้องการใช้จ่ายในวัยหลังเกษียณหรือในอนาคต สำหรับประชาชนในต่างจังหวัด แม้ว่าจะมีค่าครองชีพไม่สูงนัก แต่ประชาชนส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มประชากร เช่น เด็ก วัยรุ่น คนวัยทำงาน พนักงานบริษัท หรือแม้แต่ข้าราชการไทย ก็ต้องต่อสู้กับวัฒนธรรมการบริโภคตามกระแสทุนนิยมของสังคมไทยที่อยู่ในระดับที่สูง โดยเฉพาะภายหลังการฟื้นตัวของวิกฤตเศรษฐกิจ ปี 2540 ทำให้คนไทยมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็น 14,963 บาทต่อครัวเรือนต่อเดือนในปี 2547 และร้อยละ 88.5 ของรายได้ครัวเรือน ใช้จ่ายไปกับการบริโภค ทำให้มีเงินออมและเงินเพื่อการลงทุนน้อยมาก ด้านหนี้สินพบว่า มีคนไทยก่อหนี้เพิ่มขึ้นมาก โดยในปี 2547 มีสัดส่วนการเป็นหนี้สินเพิ่มขึ้นเป็นสองในสาม โดยครัวเรือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีหนี้สินสูงสุด คือ ร้อยละ 78.8 (นิตยสาร Money and Wealth, 2553, หน้า 9)

ที่ผ่านมาผู้วิจัยพบว่า บุคลากรทางการศึกษา กรมสามัญศึกษา ในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตที่เรียบง่าย แต่มีบุคลากรบางส่วนที่ใช้ชีวิตตามกระแส การบริโภคนิยม เช่น การกู้ยืมเงินสหกรณ์ การการค้ำสุรา การสูบบุหรี่ ตลอดจนนิยมการเลี้ยง ไซด ขณะที่การใช้จ่ายด้านอื่น ๆ ก็ยังมีอยู่มาก ซึ่งหากคนเหล่านั้นประมาทในเรื่องการใช้ จ่ายเงินซึ่งเป็นเงินเดือนหรือรายได้อื่นที่หามา หรือยังมีภาระหนี้สิน มีความฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ก็ อาจทำให้ชีวิตหลังวัยเกษียณน่าเป็นห่วงอย่างมาก ที่ไม่สามารถลดภาระการเลี้ยงดูของ ลูกหลานไปได้ โดยเฉพาะภาระด้านสุขภาพ และการรักษาพยาบาล จะเห็นได้ว่า วัยเกษียณเป็น วัยที่ยังมีรายจ่าย บางคนอาจต้องจ่ายเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม แต่รายได้คงที่หรือลดลง ทั้งนี้ รายได้ ส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุมาจากบุตร ร้อยละ 52.3 และการทำงาน ร้อยละ 28.9 (ดังตารางที่ 2) และ รายได้หลักของบุคลากรทางการศึกษา กรมสามัญศึกษาคือ เงินออมในภาคบังคับ ได้แก่ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) ทั้งนี้ ด้านการออม พบว่า ในปี 2549 ครั้วเรือนส่วนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือออมเงินได้น้อยกว่าที่ที่ตั้งใจไว้ เนื่องจากค่าครองชีพสูงขึ้น จึงส่งผลให้มีเงินไม่เพียงพอต่อการเก็บออม ตลอดจนแต่ละครั้วเรือนมีหนี้สินเพิ่มขึ้น และการ ออมโดยทั่วไปของครั้วเรือนเป็นการออมด้วยจำนวนเงินไม่มากเพื่อสำรองไว้ใช้จ่ายในระยะ สั้น ซึ่งเป็นการออมต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับครั้วเรือนในภาคอื่นๆ (อตุลย์ คำชู, 2549, บทคัดย่อ)

ตารางที่ 1-2 แหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุ ปี พ.ศ. 2550

แหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุ	ร้อยละ
บุตร	52.3
การทำงาน	28.9
คู่สมรส	6.1
เงินบำเหน็จ/ บำนาญ	4.4
ดอกเบี้ยเงินออม/เงินออม/ทรัพย์สิน	2.9
เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ	2.8
พี่น้อง/ญาติ	2.3
อื่นๆ	0.5

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2550 (อ้างใน วิน พรหมแพทย์, 2553, หน้า 75)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การวางแผนการเงินหรือการออมก่อนวัยเกษียณนั้น มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างมาก เพราะเป็นประเด็นที่มีผลกระทบต่อบุตรหลานและคนในครอบครัว ตลอดจนสังคมโดยรวม ซึ่งการมองเห็นความสำคัญเรื่องการออมและการวางแผนการเงินที่ดีช่วยให้รายได้ออกมาได้อย่างมีความสมดุลกัน ตลอดจนช่วยให้ชีวิตมีคุณภาพดี ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาเรื่อง การออมก่อนวัยเกษียณของบุคลากรทางการศึกษาระดับปริญญาตรี ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการออม ตลอดจนปัญหา อุปสรรคของการออม และปัจจัยสนับสนุนที่เกี่ยวข้องกับการออม เพื่อหาแนวทางส่งเสริมการออมก่อนที่จะถึงวัยเกษียณของบุคลากรทางการศึกษา กรมสามัญศึกษา ตลอดจนเพื่อกระตุ้นเตือนให้มีการวางแผนใช้ชีวิตหลังวัยเกษียณอย่างมีคุณภาพ และเป็นการสร้างวินัยการออมให้เป็นแบบอย่างของบุตร หลาน เด็กและเยาวชน หรือการร่วมกันสร้างกิจกรรมการออมเงินให้เกิดขึ้นในโรงเรียนหรือชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการออม และพฤติกรรมก่อนเกษียณของบุคลากรทางการศึกษา กรมสามัญศึกษา
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและปัจจัยสนับสนุนที่เกี่ยวข้องกับการออมก่อนเกษียณของบุคลากรทางการศึกษา กรมสามัญศึกษา
3. เพื่อหาแนวทางส่งเสริมการออมของบุคลากรทางการศึกษา กรมสามัญศึกษา

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประชากร คือ บุคลากรทางการศึกษา ที่มีอายุต่ำกว่า 60 ปี สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีจำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนสารคามพิทยาคม โรงเรียนผดุงนารี โรงเรียนมหาวิชานุกูล และโรงเรียนมหาชัยพิทยาคาร มีจำนวนทั้งสิ้น 411 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากกลุ่มประชากรที่กำหนดไว้ โดยคำนวณหาขนาดตัวอย่างจากสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973, p. 99) ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 203 คน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระและตัวแปรตามของการศึกษาในครั้งนี้ มีดังนี้

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

- เพศ - อายุ - ระดับการศึกษา
- รายได้ส่วนตัว - ความรู้เกี่ยวกับการออม -ทัศนคติที่มีต่อการออม

ตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการออม

สมมุติฐานการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีสมมุติฐานการวิจัย คือ

ปัจจัยต่าง ๆ อันประกอบด้วยอายุ ระดับการศึกษา รายได้ส่วนตัว ความรู้เกี่ยวกับการออม ทัศนคติที่มีต่อการออมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการออมของบุคลากรทางการศึกษา กรมสามัญศึกษา

หน่วยงานที่นำไปใช้ประโยชน์

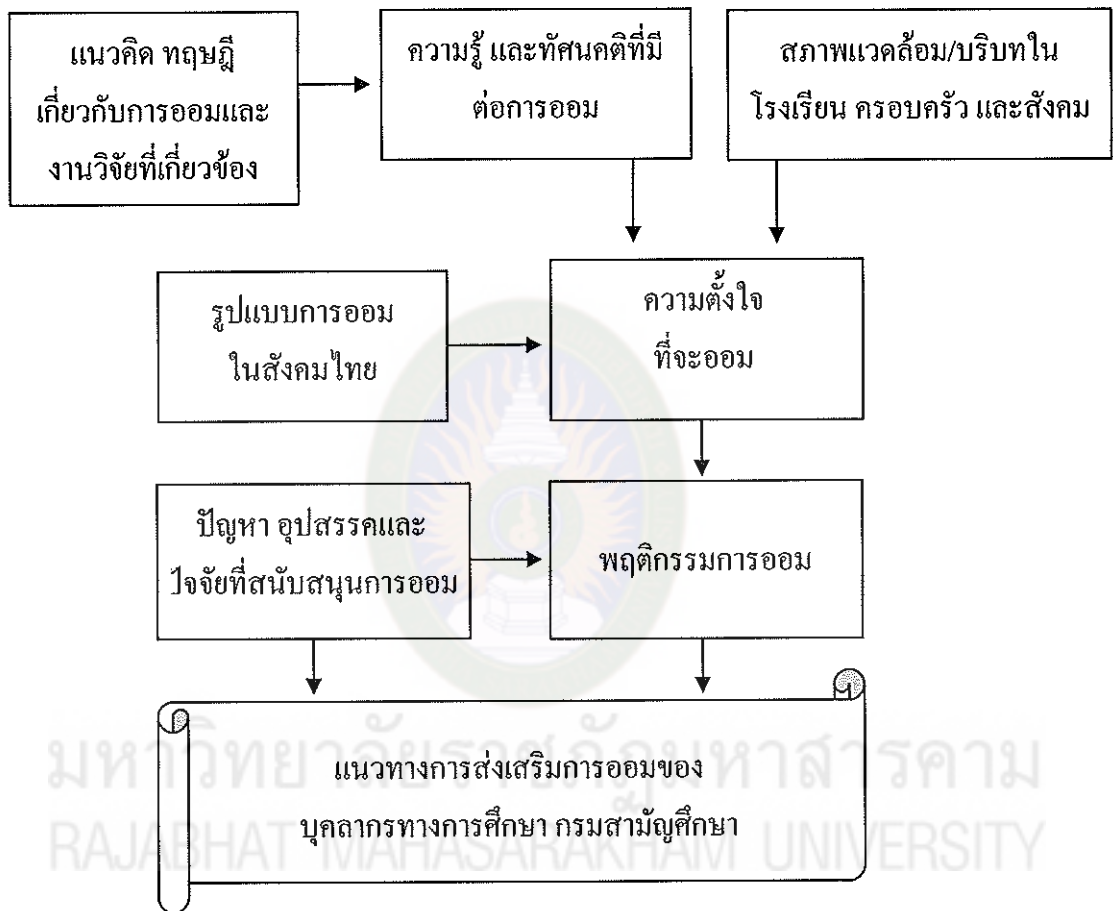
การวิจัยครั้งนี้มีหลายหน่วยงานที่สามารถนำผลการวิจัย ไปใช้ประโยชน์ได้ อันได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย สถาบันการเงิน กรมสามัญศึกษา ตลอดจนสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบพฤติกรรมการออม ปัญหา อุปสรรคและปัจจัยที่มีผลต่อการออมก่อนเกษียณของบุคลากรทางการศึกษา กรมสามัญศึกษา
2. ได้แนวทางส่งเสริมการออมก่อนเกษียณของบุคลากรทางการศึกษา กรมสามัญศึกษา

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การออมก่อนวัยเกษียณของบุคลากรทางการศึกษา กรมสามัญศึกษา
ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มีกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1-1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

พฤติกรรม หมายถึง การกระทำ หรือสิ่งที่แสดงออกซึ่งปรากฏให้ผู้อื่นสังเกตเห็นได้และที่มีอยู่ภายใน เช่น ความรู้ ความรู้สึก ความเชื่อ การจงใจ สิ่งที่บุคคลแสดงออกมานี้ อาจเป็นไปในทางเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

การออม หมายถึง รายได้ หรือทรัพย์สินส่วนที่เหลือจากการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน หรือวิถีของการประหยัดมัธยัสถ์ รู้จักกิน รู้จักใช้ รวมทั้งการรู้จักเก็บเพื่อใช้ในอนาคตรูปแบบต่าง ๆ เช่น การฝากธนาคาร การซื้อทรัพย์สิน ซึ่งเป็นการเสียดุลการบริโภคในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความสามารถที่จะบริโภคได้ในอนาคตหรือในยามจำเป็น

วัยก่อนเกษียณอายุราชการ หมายถึง บุคลากรทางการศึกษา กรมสามัญศึกษา ที่มีอายุต่ำกว่า 60 ปี

กรมสามัญศึกษา เป็นส่วนราชการระดับกรม ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2459 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีหน้าที่จัดการศึกษาสามัญ ปัจจุบันยุบรวมเข้ากับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) เป็นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษขั้นพื้นฐาน

จังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางของประเทศไทย มีอาณาเขตทิศเหนือติดกับจังหวัดกาฬสินธุ์ ทิศใต้ติดกับจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดบุรีรัมย์ ทิศตะวันออกติดกับจังหวัดร้อยเอ็ดและทิศตะวันตกติดกับจังหวัดขอนแก่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY